

על מערכות יחסים ויחסים בין מערכות: תפיסות מדריכים את המאפיינים, הייחודיות והתמורות בהדרכה בטיפול משפחתי

מציגה: חגית שטרן

מנחה: פרופ' אלי בוכבינדר

אוניברסיטת חיפה

ספטמבר 2017

התבוננות אישית:

"חוקר איכותני לעולם אינו מגיע לשדה המחקר כלוח חלק"
(שקדי, 2011).

שאלות המחקר

- כיצד תופסים מדריכים את הדמיון והשוני בין הדרכה בטיפול משפחתי והדרכה בכלל ?
- כיצד תופסים מדריכים תהליכים מקצועיים ורגשיים ביחסי ההדרכה?
- מהם הגורמים האישיים, הבין אישיים והסביבתיים אשר נתפסים כמקדמים וכבולמים את מימוש המטרות בהדרכה בטיפול משפחתי?

שיטת המחקר

- המחקר נעשה במתודה איכותנית מתוך תפיסה פנומנולוגית.
- כלי המחקר: ראיונות עומק מובנים למחצה, המתבססים על מדריך ראיון.

מאפייני המדגם

- 16 מדריכים בעלי ותק של 5 שנים ומעלה בהסמכה בהדרכה.
- 3 מדריכים בעלי תואר שלישי.
- 6 מדריכים בעלי תואר נוסף בפסיכותרפיה פסיכודינמית.
- 6 מדריכים משמשים כמדריכים ומנהלי תחנות במקביל.

ממצאי המחקר: מאפיינים, ייחודיות ומגמות בהדרכה בטיפול משפחתי

- התפיסה המערכתית מהווה בסיס לייחודיות ההדרכה בטיפול משפחתי, המתאפיינת בהתבוננות מקבילה בריבוי מציאויות מערכתיות.
- ההדרכה העדכנית מאופיינת בפתיחות גבוהה יותר לשילוב גופי ידע פסיכודינמיים.
- ההדרכה העדכנית מאופיינת בשימוש בגופי ידע ספציפיים ביחס לגורמים אורגניים, התפתחותיים וחברתיים והשלכותיהם על המשפחה.
- פתיחות "לוויתור" על נוכחות הילדים בחדר הטיפול, ונטייה למפגשים עם "חלקי משפחה".

"פיוס או מסמוס"?

כיצד מדריכים תופסים ומסבירים מגמות אלו?

מראיינת: כשלמדתי טיפול משפחתי, התחום היה ממש בחיתולים, והוא נלחם על מקום, וכל תיאוריה שהיא נלחמת על מקום, היא קיצונית...אם היינו מזמינים משפחה והיו באים חלק מהמשפחה, היינו שולחים אותם הביתה... באיזשהו שלב הרגשתי שלא היו לי מספיק כלים לניתוח, הייתי מנתחת דינמית ומדברת מערכתית...הבנתי שלעיתים ניתוח דינמי עוזר להבין דברים מתוך המערכת...

מראיינת: מי שפיתח את הטיפול המשפחתי (בחו"ל), רובם היו פסיכיאטרים פסיכואנליטיקאים... כאילו המרד שהם עשו מול הגישות הפסיכואנליטיות, הביא אותם למקום שהם יכלו לשבת מול משפחה וזה היה כבר ב"מוח האחורי" שלהם, הם הבינו את הדברים...אבל עבדו רק על המערכת. אבל בארץ הכשירו אותם קודם כל ללא הידע הפסיכואנליטי. אז אני חושבת שבארץ זה ידע שהיה חסר למטפלים משפחתיים...

"פיוס או מסמוס"?

כיצד מדריכים תופסים ומסבירים מגמות אלו?

מרואיינת: ... יש המון גופי ידע שמובלעים בתיאוריות מערכתיות...זו הטעות של אנשים שהם מחלקים את הדברים... יש תפיסה של אנשים שעוסקים בגישות דינמיות שהגישה המערכתית היא יותר, אני יודעת מה? שהיא יותר מקשרת בין אנשים והיא פחות לעומק. וזו טעות! טעות ענקית!

מראיינת: מאיפה באה הטעות הזו, לדעתך?

מרואיינת: רק מבורות...מאוד קשה להיות מטפל משפחתי. יותר קל לעבוד אינדיבידואלי...אני רואה שיותר קל למודרך להזמין את האימא כשהילד לא בסדר, ולא יזמינו את האבא כי "לא נוח לי לפגוש אותו"...מטפלים משפחתיים "מעיפים" את הילדים מהחדר די מהר... לא כי באמת לא מאמינים שצריך לעשות את זה, אלא כי אין מספיק מיומנות לזה... זה הכול...וכשאני אומרת שזה לא נוח להם, אני מתכוונת גם למדריכים...

תפיסת תפקידיו של המדריך

- התפקיד הדידקטי: הקניית ידע, טכניקות ומיומנויות מערכתיות.
- התפקיד התמיכתי: ביסוס יחסי הדרכה תומכים ומאפשרים, המניעים צמיחה אישית ומקצועית.
- פיתוח מודעות עצמית, מודעות מערכתית ומודעות ליחסי הגומלין ביניהן.
- פיתוח מודעות אתית.
- התפקיד האדמיניסטרטיבי (בעיקר מנהלי תחנות): שמירה על נהלים ומדיניות ארגונית.

הדרכה חיה: יתרונות

- הדרכה חיה ייחודית בתרומתה לצמצום הפער בין "לשמוע" על המציאות המשפחתית ובין ו"לראות" אותה בהתרחשותה בחדר הטיפול.
- נוכחות המדריך בחדר הטיפול וצפייה במודרך מאחורי מראה, נתפסים כמייעלים את תהליך הלמידה המערכתית.

יחסי הדרכה בהדרכה בטיפול משפחתי

מרואיין: "מישהו פעם אמר לי שביקורת זה כמו דשן: אם אתה נותן קצת, זה מצמיח ואם אתה נותן יותר מדי, זה שורף את השורשים".

יחסי הדרכה בהדרכה חיה : "רואים אותי- רואים לי"

- קונפליקט בין תלות ועצמאות
- קונפליקט בין שליטה ואי שליטה
- קונפליקט בין מיקוד בצרכי המודרך ומיקוד בצרכי המשפחה

מרואיינת: זה כמו שאתה אומר הריון ובהכרח זה בטן, ככה גם הדרכה חיה, יש "בילד אין" את המקום הזה של תלות ועצמאות... "כמה אני תלוי במדריך"? "כמה אני מרגיש עצמאי בתוך הקשר"? ככל שאתה אדם פתוח ומוכן לסמוך, ככה המשפחה סומכת עליך.., מאוד קשה להניח את גופי הידע, לטובת הדרכה חיה וזה הכי קשה עם מי שבא מקליני: פסיכולוגיים או עו"סים קליניים...

מראיינת: וזה גם יותר קשה ביחסי ההדרכה?

מרואיינת: כן, כי יכול להתפתח מאבק... כאילו יש "תחרות" על גופי הידע. כשאתה רוצה להסמיך מישהו בטיפול משפחתי, המטרה זה באמת שהוא יהיה חשוף לעבודה עם משפחות בכל הרמות. אבל אם...למשל אם הוא יועץ, אז הם מתחילים לפעמים לחנך את הילדים ואת ההורים. או שמתחילים לתת כל מיני עצות לזוגות: "אל תעשה ככה או כן תעשה ככה"... אני חושבת שפה יש משמעות שהמדריך יהיה מקצועי, לא מבוהל...שזה יהיה סוג של ידע עבורו ואבחנה להבין איפה המודרך הזה נמצא ואיפה צריך לעזור לו...

מרואינת: "להדרכה חיה יש מורכבות משלה: "אני בובה על חוטים",
"אלה לא השאלות שלי"... "יש לי אישיו עם זה שמגבילים לי את חופש
התנועה"...

מראינת: ואז, מה צריך בתוך המערך של יחסי ההדרכה כדי להחזיק את
המורכבות הזו?

מרואינת: ...המדריך צריך להיות מאוד מודע לזה ולהיות מאוד יצירתי
לאפשר לו גם לחיות בשלום עם האישי שלו עם להתמסר וגם שאתה
כמדריך תחיה בשלום עם זה שעשית פה הדרכה. היו מקרי קיצון, שישבתי
מול מודרכת שעשתה "לא" עם הראש... או שעשתה ככה (מראה תנועה
של "חכי") ועבדנו על זה ועבדנו על זה, עד שאמרתי לה: "אני מבינה מה
שאת אומרת על הקושי שלך, אני מבינה שאת צריכה לבחור, אבל גם אני
יכולה להגיע לנקודה שבה אני ארגיש שלמה עם זה שאני קוראת לעצמי
מדריכה...כמה אשפיע או לא אשפיע על מה שקורה בחדר ועל התפיסה
שלך..." אנחנו עסוקים עם אנשים בתחילת הדרך, שהם בשלב הזה
שמרגישים שהקרקע נשמטת להם, שהם כבר עשו משהו ופתאום הכלים
לא עובדים להם..."

מסקנות המחקר: מה צריך המדריך?

- ידע תיאורטי ופרקטי ספציפי להדרכה בטיפול זוגי ומשפחתי, כמרכזית בסוציאליזציה בתחום.
- "המטפל שבמדריך": חידוד המודעות לדינמיקה העדינה שבין תהליכי למידה ויחסי הדרכה בהדרכה בטיפול זוגי ומשפחתי.
- "המדריך שבמטפל": ידע מובנה לגבי שלבים התפתחותיים של מודרכים בטיפול משפחתי, המסמנים צרכים ודגשים שונים בתהליך ההתפתחותי בהדרכה.

הצצה למחקר הבא:

**"הדרכה מאחורי מראה": הדרכה
בטיפול משפחתי בראי מטפלים
משפחתיים מוסמכים**

תודה

